

РОЗДІЛ І. ГУМАНІСТИЧНА ОСОБИСТІСНО ЗОРІЄНТОВАНА ОСВІТА ЯК ОСНОВА ФОРМУВАННЯ СВІДОМОГО ГРОМАДЯНИНА

УДК 37.014

Л.В. Голуб, Н.М. Синяговська

Сумська спеціалізована школа I–III ступенів № 25

СУЧАСНА ШКОЛА І ГУМАНІСТИЧНА ПЕДАГОГІКА А.С. МАКАРЕНКА

У статті розглядаються актуальні проблеми розвитку сучасної освіти. Особлива увага приділяється відображенню концепції гуманістичної педагогіки А.С. Макаренка в сучасній школі.

The article is devoted to actual problems of education. The special attention is paid to display of the concept of humanistic pedagogics of A.S. Makarenko in modern school.

Постановка проблеми. Проблемі педагога у вітчизняній літературі присвячено багато праць і досліджень. Її актуальність і важливість зумовлена тим, що саме виховання як суспільний процес постійно вдосконалюється разом з розвитком суспільства. У вирішенні педагогічних проблем завжди з нами наш мудрий порадник – учений, учитель, вихователь А.С. Макаренко, який жив і працював в епоху авторитаризму, соціалістичної формації, проте створив геніальне педагогічне вчення для майбутнього. Саме тому його концепції не тільки частина нашого сьогодення, але й гуманістична педагогіка ХХІ століття [3].

Сьогодні в Україні відбуваються суспільно-економічні зміни, тривають інтеграційні процеси, здійснюються реформи в освітній галузі. Реформування не є випадковим: школа в умовах незалежної держави почала здавати свої позиції, а новий час вимагає сучасних підходів до модернізації освітньої галузі, нових стандартів, а отже, відповідних навчальних програм, оновлення змісту підручників, що поступово, звичайно, дозволить піднести рівень освіти. У більшій частині суспільства залишилася повага до праці педагога [6]. Авторитет же школи в цілому знизився, матеріальне забезпечення шкіл украй низьке. Відчувається, що основна криза вже позаду, щось починає змінюватися на краще. Закінчився «кадровий голод», зараз немає проблеми нестачі

вчителів, які викладають фізику, математику, іноземну мову, інформатику. Однак талановита молодь не йде навчатися в педагогічні ВНЗ. А якщо і потрапляє випадково, то намагається не працювати у школі після закінчення навчання. До цього часу у школах практично немає чоловіків-педагогів. Великим залишається навантаження вчителів (18 годин), а дослідження засвідчують, що для результативної роботи потрібно 14. До того ж 70% учительського часу займає паперова робота: звіти, відписки, пояснювальні тощо. Це негативно впливає на виконання завдань, які зазначені в державних документах. Так, у Національній доктрині розвитку освіти України в XXI столітті відзначено: “Держава має сприяти підготовці освічених, моральних, мобільних, конструктивних, практичних людей, здатних до співпраці, міжкультурної взаємодії, які мають глибоке почуття відповідальності за долю країни, її соціально-економічне процвітання” [5].

Метою статті є відображення концепції гуманістичної педагогіки А.С. Макаренка в сучасній школі. Педагогічний колектив школи зосереджує особливу увагу на основних ідеях гуманістичного виховання: прийняття самостійності дитячого життя, повага до дитини і на цій основі стимулювання в неї самоповаги, утвердження педагогіки прав дитини, вирішення проблеми свободи дитини в навчально-виховному процесі, створення умов для саморозвитку, самореалізації та самовиховання.

Виклад основного матеріалу. Усе це пов’язано з набуттям учнями необхідних знань, умінь, навичок та життєвих компетентностей [2]. Орієнтація змісту навчально-виховного процесу на компетентнісно орієнтований підхід є новим для вітчизняної освіти. Він відкриває можливість пов’язати процес навчання з потребами часу і суспільства, дає молоді необхідний інструмент для самореалізації на ринку праці, сприяє розвитку взаємовідносин між людьми та навчальним середовищем. Компетентнісно орієнтований підхід має також сприяти формуванню нової цілісної системи суспільства – відкритої, варіативної, духовно та культурно наповненої, толерантної, здатної забезпечити становлення громадянина і патріота. Він може бути ключем до того, щоб відбулись якісні зрушення – з’явилися підручники нового покоління, які,

на жаль, як засвідчують опитування, мають низьку якість. За такої ситуації батьки намагаються компенсувати нестачу якісних підручників, купляючи ті, які не завжди є продуктом професіоналів (збірники творів, задачники, так звані “шпаргалки”, тощо). Вибір підручників здійснюється не знизу – споживачами послуг (педагогами та батьками), а зверху – МОН України, що значно знижує їх якість.

Невід’ємною складовою навчального процесу у школі є виховання всебічно та гармонійно розвиненої особистості, формування наукового світогляду, ознайомлення та опанування на відповідному рівні скарбниці світової та національної культури, розвиток творчих задатків учнів. Виховання, як відзначав А.С. Макаренко, завжди змінюється “уже тільки тому, що росте і дитина, входить у нові стадії суспільного й особистого розвитку” [4].

Кожна школа обирає шлях індивідуально орієнтованого навчання та виховання, намагається сконструювати власну модель, яка повинна сприяти одночасному розвитку вчителя, учнів і батьків. Звичайно, ця модель вимагає нового сучасного вчителя, не слухняного виконавця, а вчителя-конструктора, учителя-науковця, здатного моделювати гнучкий навчальний процес, забезпечує успіх, психологічний комфорт, обов’язкове просування вперед кожній дитині. Безперечно, така система діяльності вимагає переорієнтування вчительського світогляду, зміни позиції досконало займатися самоосвітою.

Самоосвітній діяльності вчителів і створенню умов для її здійснення приділяється особлива увага у школі. Можна виділити три напрямки, загідно з якими відбувається освітня робота вчителя: упровадження в практику педагогічної науки, аналіз, узагальнення і використання передового педагогічного досвіду, власна науково-методична робота та участь у педагогічних дослідженнях. Усі ці напрямки в сукупності забезпечують позитивний результат.

Демократизація управлінської діяльності нашої школи допомагає вчителю на основі виявлених особистих якостей розвивати свій спосіб навчання. “Всякая программа преподавания, всякая метода воспитания, как бы хороша она ни была, не перешедшая в убеждение воспитателя, остается мертвой буквой, не имеющей никакой силы в

действительности” [1].

Сучасний учитель повинен зрозуміти, що в основі його професійної діяльності лежить головна функція – керівництво процесами навчання, виховання, розвитку, формування особистості учня. Не вчити, а направляти, не виховувати, а керувати процесом виховання та самовиховання покликаний учитель, наскільки чітко він розуміє цю головну функцію, настільки дає своїм учням самостійність, ініціативу, свободу. Справжній майстер свої справи залишається в навчально-виховному процесі ніби “за кадром”, за межами вільно здійснюваного учнями, а в дійсності керованого педагогом вибору. При цьому вчитель, як зауважує В.О. Сухомлинський, у педагогічному процесі є організатором, який створює сприятливі умови для самостійного й осмисленого учіння, активізує і стимулює допитливість і пізнавальні мотиви школярів, їхню індивідуальну, групову та колективно-навчальну роботу, підтримує прояви до співпраці.

Зрозуміло, що найважливішим завданням кожного педагогічного колективу школи є глибокий науковий аналіз процесів у системі навчання і виховання, а також прогнозування можливих шляхів подальшого його вдосконалення і розвитку. Кожен учитель повинен прагнути до наукового аналізу і проникнення в сутність явищ, до безперервного особистісного вдосконалення і духовного зростання.

А.С. Макаренко виховував те, у що сам вірив, чому сам радів, про що все життя мріяв. Він знав, що єдино правильною, життєвою і необхідною формою людського співіснування є колектив, а його створенню, росту, перемозі підпорядкував усе, перш за все самого себе. Отже, уважне вивчення і вирішення життєвих суперечностей у педагогічному процесі приводить не тільки до правильних педагогічних прийомів у конкретному випадку, але й до створення всієї системи роботи педагога [4].

У творчій лабораторії нашої школи ведуться пошуки нових підходів, технологій та шляхів формування сучасного вчителя, зміцнюються та налагоджуються зв'язки з науковцями вищих навчальних закладів міста, проводяться науково-дослідницькі експерименти з питань творчої самореалізації особистості.

Відпрацювання єдиних підходів до концептуальних питань, обговорення авторських програм, спецкурсів і курсів за вибором, раціональне використання варіативної частини навчального плану, вдосконалення підходів до роботи щодо відбору здібних та обдарованих дітей відбувається шляхом педагогічних читань, методичних, соціально-психолого-педагогічних семінарів, дискусійного клубу, круглих столів, науково-практичних конференцій, засідань методичної та педагогічної ради.

Учителі мають позитивно реагувати на нововведення, відчувати зміни, відродження в освіті. Таке ж відчуття треба формувати і в учнів. І – і школа, і сім'я, і держава повинні турбуватися про те, щоб наша молодь змогла реалізувати і досягти максимальних висот у своєму розвитку, знайшла вихід своїм силам і можливостям. Якщо молодь буде бачити, що вона має всі можливості отримати освіту, престижну роботу, може реалізувати свій творчий потенціал, то вона відповідь країні повагою і визнанням.

“Ні, – говорив А.С. Макаренко, – діти – це живі життя, і життя прекрасні, і тому потрібно відноситися до них як до друзів і громадян, потрібно бачити і поважати їхні права і обов'язки, право на радість і обов'язок відповідальності”. А тому ми прагнемо, щоб наша школа стала острівцем людяності й гуманізму, творчості й постійного пошуку, щоб її випускники на все життя засвоїли: якщо хочеш стати щасливим, то слідує золотому правилу – розум у голові, щирість у серці, здоров'я в тілі.

Висновки. У наш час, коли постає питання про виховання нової людини, педагоги, як ніколи раніше, звертаються до спадщини А.С. Макаренка. Педагогічні ідеї, настанови, поради великого вченого сприяють вирішенню основної соціально-педагогічної проблеми сучасності – всебічного і гармонійного розвитку особистості. Його ідеї відображені в підручниках педагогіки, психології.

ЛІТЕРАТУРА

1. Амонашвілі Ш.О. Истина школы. – К.: СПД Богданова А.М., 2006. – 72 с.
2. Життєва компетентність особистості // Науково-методичний посібник / За ред. Л.В. Сохань, І.Г. Єрмакова та ін. – К.: Богдана, 2003. – 520 с.
3. Макаренко А.С. О воспитании молодежи. – М., 1951. – 400 с.
4. Макаренко А.С. Педагогическая поэма. – М.: Мол. гвардия, 1985. – 640 с.
5. Національна доктрина розвитку освіти України // II Всеукраїнський з'їзд працівників освіти. – К., 2002. – 138 с.
6. Стратегія реформування освіти в Україні: Рекомендації з освітньої політики / За заг. ред. В. Андрущенко / Автор-уклад. О. Овчарук. – К.: К.І.С., 2001. – 22 с.

УДК 37.034(091) (073)

Н.П. Дичек

Институт педагогики АПН Украины

КОМПАРАТИВНЫЕ ПЕДАГОГИЧЕСКИЕ ИССЛЕДОВАНИЯ
В КОНТЕКСТЕ МЕЖКУЛЬТУРНОГО ОБЩЕНИЯ

У статті здійснено порівняльно-зіставний аналіз діяльності з ресоціалізації вихованців дитячих виправних закладів А.С. Макаренка, пацієнтів психіатричних лікарень М. Джоунза, учнів школи в Саммерхіллі під керівництвом О.А. Нілла. Обґрунтовано плідність компаративного підходу до розкриття спільних ознак (й особливостей) ідей та методів впливу, що застосовувались цими діячами, який робить можливим більш глибоке розкриття сутності та універсальності їх досвіду.

The comparative analysis of the activity of A. Makarenko's commune for homeless children, M. Jones's psychiatry hospitals, A. Neil's Sommerhill school has done. The fruitfulness of the comparison of the ideas and practice of different persons for further more deeper understanding of the pedagogical process is proved.

Постановка проблеми. Для украинской педагогической науки советского периода (за исключением 20-х годов XX ст.) было характерным резкое сужение спектра компаративных исследований и превалирование в них негативно-критических суждений о западной педагогике, что обуславливалось существованием идеологических барьеров и господствованием методологической гипотезы об уникальности и самодостаточности опыта развития СССР, в том числе и образовательной теории и практики. Активное расширение границ и возможностей диалога отечественных ученых с зарубежными коллегами, развернувшееся в последнее десятилетие XX ст., актуализировало необходимость разворачивания сравнительно-сопоставительных исследований, что требует усиления их понятийно-категориального и инструментального аппарата, теоретических обоснований валидности сравнений – параллелей, а также смелых научных подходов.